

Egentlig var vi privilegerede

Lærerliv i Vollerwiek 1959-1999

Af HORST HOOP

Hvordan var det at arbejde som lærer ved en af de danske skoler i Sydslesvig, og hvordan foregik undervisningen? I 2008 og 2009 lavede overinspektør ved Museum Sønderjylland – ISL-lokalhistorie, Kim Furdal, to interviews med Horst Hoop, der fra 1959 til 1999 var lærer ved den danske skole i Vollerwiek, Ejdersted. De to interviews er her sammenskrevet og redigeret af Kim Furdal. Der er lagt vægt på i videst muligt omfang at beholde talesproget med de hensyn, der skal gøres til den skrevne form.

Horst Hoop er født den 3. april 1935 i Gråsten, hvor hans far var lærer ved den tyske skole, og hans mor havde en systue. I hjemmet snakkede han sønderjysk med sin mor og for det meste plattysk med sin far. Familien flyttede til Lille Rejde, 3 km syd for Dannevirke, hvor han voksede op med fire søskende. Her blev han indskolet på den enklasede tyske skole i 1942 og kom i 1946 på Ansgar-Skolen i Slesvig, hvor han tog realeksamen i 1953. Han blev i 1960 gift med Margarete, født Lohse, fra St. Peter i Ejdersted, og de har sammen tre døtre, Siine, Marike og Katrine.

Den første lærer i familien var lærer på Sild i 1732, og her havde flere i familien deres virke. Da jeg var 12 år, var jeg på cykeltur med min far til Nissenhaus i Husum. Der fortalte han om familien, hvor hver generation havde været lærere. Han var sjette generation. Jeg blev så syvende, og mine børn er nu ottende generation. Han fortalte, hvorfor og hvordan de var blevet lærere. Jeg har sikkert tænkt: »Det var da godt, at jeg ikke skal være det«.

Jeg blev egentlig aldrig opfordret til at blive lærer, og jeg tror heller ikke, at han prøvede at påvirke mig. Jeg ved ikke, hvorfor det er sådan, at man alligevel bliver det, man ikke ville. Man kan nok ikke forestille sig andet i underbevidstheden. At jeg blev lærer, skyldes nok familien. Egentlig ville man som barn gerne være alt mulig andet, f.eks. landmand som alle andre børn i landsbyen, men så endte man alligevel med at blive det, som skæbnen har bestemt for en. Jeg har nok hørt med, når far snakkede om børn, om oplevelser osv., så det blev en del af ens liv. Jeg har vel også været så heldig at have nogle gode lærere på Ansgar-Skolen i Slesvig, som jeg godt kunne tænke

mig at være ligesom eller til en vis grad. Hvis man havde haft en række bæster, så havde man nok haft sværere ved at vælge lærergerningen.

Kold og Grundtvig

Efter dansk skolegang og realeksamen på Ansgar-Skolen i Slesvig, kom jeg på Jaruplund Højskole, der dengang var en slags forberedelse til seminarietiden. Derefter tog jeg i 1954 til Skårup Seminarium, hvor jeg dimitterede i 1959. På Skårup Seminarium kom matematiklærerinde Schmidt Nielsen til at spille en stor rolle. Hun var fantastisk som matematiklærerinde. Vi voksne mennesker beundrede hende og var samtidig på en måde ræd for hende, fordi hun var meget striks. Men det var for at vise, at matematik ikke er noget, man kan lære ved at lytte og snuse. Det skal terpes, og det blev der så gjort. Vi sprang op, når hun kom ind i klassen og startede med tabellerne, lange plus- og minuskæder og andre regneopgaver. Det har præget mig og min undervisning. Matematiktimerne startede med hovedregning. En nu efterhånden ældre kone fortalte mig engang om, hvordan det var at komme i femte klasse fra den tyske skole til den danske skole i Vollerwiek. Det eneste, der var svært og forfærdeligt, var matematiktimerne, for der skulle man bestille noget. Og det har jeg altså fra fru Schmidt Nielsen, men der var også andre virkelig dygtige lærere på Skårup Seminarium.

Dengang havde man alle fag, men jeg valgte sløjdd som linjefag, for der behøvede man ikke at bestille noget. Egentlig var jeg slet ikke den store sløjdlærer. Jeg ville have valgt kunst, men det var der ikke nok elever til, så tog jeg sløjdd i stedet for og så historie, for det var heller ikke et fag, hvor man skulle lave de helt store ting. Sprog har jeg aldrig været god til, så det blev valgt fra.

Min begejstring for Kold og Grundtvig fik jeg vel på højskolerne. Jeg var også på Danebod Højskole. Det var en rigtig grundtvigsk højskole. Der var det levende ord, der var fortællinger, og der var myter, og det sugede jeg bare til mig. Nu kom jeg fra et hjem, hvor der blev fortalt meget. Min mor fortalte meget. Hun var også meget kreativ, og hun var meget fabulerende. F.eks. fortalte min mor historier om Nis Puk, da jeg var lille. Det var vist ikke altid den rene sandhed, når hun fortalte historier, men det var spændende. Senere hørte jeg om landsbyens folk, deres historier, om familien, dens historier, begiven-

»Egentlig burde man jo betale for, fordi vi får lov til at undervise sådan nogle dejlige børn«. Margarete og Horst. Foto: Privat.

heder i landsbyen og andre ting, som optog mig meget, så jeg var fra lille vant til at lytte. Ligesom jeg var vant til at blive sat til at tegne. Legetøj havde man jo ikke dengang, men papir og blyant, det var vores legetøj. De to ting, og så mødet igen med fortællingen på højskolen, de nordiske myter, sagn osv., det var noget, jeg godt kunne lide. Jeg kunne også se, at man kunne lære andre ting gennem fortællingen. Jeg lærte bedst ved at lytte, og så tænkte jeg selvfølgelig, at det gør andre også. Sådan er det absolut ikke altid, men man mærker efterhånden, hvem der er bedst til at lære hvad og på hvilken måde. Men jeg troede dengang på, at sådan var det.

Til Vollerwiek

Skoledirektør for Dansk Skoleforening, Bernhard Hansen (1893-1976), var med til dimissionen i 1959.¹ Jeg fik besked på, at jeg skulle tage til Vollerwiek og overtage Digeskolen. Dengang var det sådan, at man gjorde, hvad der blev sagt. Man stod også i gæld til Skoleforeningen, man havde studiegæld, så det var bare at gøre, som der blev sagt. Jeg anede ikke, hvad Vollerwiek var, og hvor det lå, men jeg fik at vide, at

det lå i Ejdersted. Dengang fik man meget lidt at vide om Sydslesvig i den danske skole. Vi kendte byerne på Bornholm og Fyn, men jeg tror ikke, at jeg havde hørt noget om Tønning, Garding eller Ejdersted i skolen. Så jeg var på rigtig bar bund. Jeg satte mig på min scooter og prøvede at finde ud af, hvor Vollerwiek lå, og fandt da også frem. Inden da havde jeg været barselsvikar en måned i Risum.

Jeg havde et godt forhold til Skoleforeningen. Jeg kom der aldrig eller så godt som aldrig. Jeg boede langt væk og havde meget lidt med Skoleforeningen at gøre. Svend Johannsen, der var viceskoleinspektør i Skoleforeningen, havde også været min lærer på Ansgar-Skolen.² Han kom meget sjældent. Der var jo mange skoler at se til. Skoledirektør Thorup Nielsen har været herude.³ Han ville lære alle sine skoler at kende, da han blev skoledirektør, men jeg har ikke haft de store problemer. Tværtimod har jeg, når der var noget, haft god hjælp og opbakning.

Skolen, eleverne og forældrene

Digeskolen var startet i 1948 af ægteparret Betty og Peter Thorndahl fra Danmark. Betty Thorndahl blev syg, og efter dem kom så ægteparret Helene og Karl Heinz Matzen, der begge var lærer. Da jeg kom til Vollerwiek, havde de været toethalvt år i Vollerwiek. På dette tidspunkt var der kun 13 elever tilbage og ikke længere job til dem begge. De søgte derfor væk, og jeg fik stillingen som skoleleder og lærer for Digeskolen. De 13 elever var fordelt på fjerde til niende klasse. Jeg tænkte: »Ih! Matzen har været der i toethalvt år! Hvis du holder ud et år, skal du være glad!« Det blev til præcis 40 år i Digeskolen fra 1959 til 1999. Det er der to-tre forklaringer på. Der var en dejlig forældrereds, der tog meget godt imod mig, og rare børn, og så fandt jeg min kone her på Ejdersted. De tre ting gjorde, at skolen blev vores hjem, virkested og centrum for vores liv. Vi boede oven på skolen de første år, så vi var altid på skolen. Vore tre piger var egentlig fra deres fødsel med til alt, hvad der skete. De er stadig de bedste venner med rengøringsdamen, der nu er 88 år.

Skolen lå på en bar mark. Den blev bygget i 1950. Først havde der været en barak. Da skolen startede, havde der været 72 børn. Dengang sagde man i Vollerwiek, at var man rig, var det ikke på penge, men på børn. Familierne havde store børneflokke. Der var hjem, som havde syv børn, nogle ti børn, mens fem børn var almindeligt. Det

var de yngste af dem, der gik i skole, da jeg kom. Deres søskende var ude af skolen på dette tidspunkt. Det var altså det sidste hold, havde jeg nær sagt, som endnu gik i skole. Der havde ikke været nytilgang i fire år. Skolebygningen bestod af to store klasser og et lille klasseværelse til de 13 børn. Plads havde vi nok af. Møblementet var gammelt og sikkert skrabet sammen, dengang skolen blev bygget. Det sjove var, at når vi sad i klassen, så piblede musene pludselig frem. Det var en dejlig afveksling for børnene, at pigerne kunne springe op på stolene og skringe, mens drengene kunne jage musene ud. For min forgænger havde vist holdt mus. Jeg ved ikke til hvad, men de kom efterhånden ud af skolen.

Børnene kom fra Welt, Vollerwiek og det gamle Vollerwiek Sogn. En del af det nuværende Tønning hørte oprindeligt til Vollerwiek Sogn og Vollerwiek Skolekreds. Welt og Vollerwiek var små kommuner, og de børn, der havde længst, skulle cykle eller gå syv-otte km. Jeg blev gift i 1960, og sammen startede vi oppe i vores soveværelse en lille legestue til vore foreningsmedlemmers børn, så børnene, allerede når de kom i skole, var lidt mere forberedte, havde hørt dansk og kunne tale dansk.

Undervisningen

Jeg startede med tysk og dansk i første klasse. Det var ikke tilladt, og det var heller ikke meningen. De skulle starte med dansk, og i anden klasse kom tysk så til, men vi startede med begge dele. Jeg lavede læsebøger til første skoleår for disse børn med emner, der kom dem ved. Et ishus sagde dem f.eks. intet, men diger, får og køer sagde dem noget. Så vi startede med små selvavede bøger, inden vi gik over til de dengang dejlige danske bøger til skolestart.

Vi havde først »Ulla og Bo« og senere »Søren og Mette« for de første årgange og tilsvarende danskbøger i de følgende klassetrin. De havde da også læsebøger, for dem skulle man kunne, men i geografi, historie og samfundsfag, der havde vi ikke nogen bøger. Den gode skolebog skal tale til elevernes fantasi, den skal sige dem noget. En bog, der taler til børns fantasi, er pæn. Så kom der en tid med nye bøger og undervisningsprincipper. Eleverne fik spørgsmål på et duplikationsark, hver med tre svarmuligheder, som de skulle krydse af. Som lærer gik man rundt med stabler af løse ark, der blev delt ud til eleverne. Som en af mine forældre sagde: »Det er da lavet til analfabe-

Digeskolen lå ved indvielsen i 1950 i helt bogstaveligste forstand på en bar mark. Skolen blev oprettet i 1946 af en forældrekræds i Welt-Vollerwiek med ca. 50 børn, men kom først i gang to år senere, da det trak ud med at få en godkendelse. Skolen er tegnet af arkitekt Jens Dall, Aabenraa, som også tegnede Duborg-Skolen, og indviet den 10. juni 1950. Ved indvielsen skænkede domæneforpagter Erik Appel og hans hustru, Ellehus ved Løgumkloster, inventaret til kirkesalen. Krucifikset, alterstagerne og døbefonten var i sin tid udført til frimenighedskirken i Forballum. Kalk og disk blev oprindeligt skænket til frimenigheden i 1881 af de danske frimenigheder, mens alterskranken stammede fra Askov Højskole. Som pastor Flemming Møller udtrykte det ved indvielsesfesten, overtog kirkesalen derved traditionerne fra de nordslesvigske frimenigheder. Foto: Privat.

ter. Kryds kan de da sætte, og så er chancerne 33%, hvis der er tre steder at sætte kryds«. Den tid har man da glemmt. Når jeg fortalte i religion, skulle børnene male billeder dertil. Så fik de deres egen religionsbog uden tekst, men med deres egne billeder, så de kunne huske det, som blev fortalt. Når vi kørte en tur til kirkerne i Ejdersted, skulle de også prøve at male kirkerne.

Vi gik altid ud fra stedet, hjemstedet, og så kom vi automatisk ind på Danmarkshistorien og Tysklands historie. Da friserne var et rejsende folk, kan man heller ikke undgå at komme længere ud i verden. Vi gik altid ud fra hjemstavnen og kom derved til de ting, som børnene skulle kunne. Jeg tror, at man mere husker historier end historien. Vi lærte i skolen årstal og dem kan jeg overhovedet ikke huske nogen

af, men jeg kan huske de spændende historier, og derigennem forestillede jeg mig de personer og den tid meget bedre end sådan noget som årstal, kongerækker og slag. Der er personer i historien, der giver dig historier, og forbinder man disse to ting som f.eks. dronning Margrethe den første, så kan man få hele Nordens historie i gang.

Det første år hverken så eller hørte jeg noget fra Skoleforeningen. Det var måske praktisk og godt, for så kunne jeg finde ud af, hvordan jeg skulle gribe sagen an. Børn var dengang glade for at høre og lytte. Det var meget det levende ord, der bar undervisningen. Så var næsten alle børnene matematikere. Min far sagde altid, at vestkystens folk var matematikere. Da matematik også var noget, som jeg gik meget op i, og som forældrene gik meget op i, gik det godt. Tyskundervisningen havde været lidt forsømt. Det tog man ikke så alvorligt, da det i starten var Genforeningsskoler, og hvad skulle børnene så med undervisning i tysk. Men det blev et problem for dem, der efter skolen skulle videre på en erhvervsskole på lige fod med børnene på den tyske skole.

Matematik var et fag, som de fleste havde det godt med. De kunne se logiske sammenhænge. Det lå bare i børnenes natur. Forældrene syntes også, det var rigtigt og vigtigt at lære matematik, men jeg tror ikke, at de regnede med børnene hjemme. Man spillede en del kort, og matematik er også en vigtig ting ved bl.a. »skat«. Det var en færdighed, som jeg tror, man har arvet gennem generationer. Det oplæres vel uden, at man lægger mærke til det. Friserne har jo altid været et handelsfolk, der skulle kunne regne.

De havde efter min mening lettere ved matematik end ved sprog, selv om de alle lærte et fint dansk. Men de kom selvfølgelig på ferie i Danmark og lærte derigennem dansk på en hel naturlig måde, og ikke bare et skoledansk, som er helt anderledes end et normalt dansk. Det var sjovt, når børnene havde været på ferie i Vendsyssel, hvor vi har vores faderskab. Når de kom hjem og blev spurgt, hvad strømper og sokker var, kunne de svare: »Jamen, det hedder da hu's« (hoser)! Men de lærte et godt, naturligt dansk, men senere, da de ikke kom på ferie, blev det et skoledansk. Jeg gik ikke og bandede i undervisningen. Det havde vi ikke lært. Jeg har også overvejende lært skoledansk, ellers sønderjysk af min mor uden sgu og den slags ting. Det blev ikke sagt og brugt. De ord brugte man heller ikke i skolen. Så børnene har aldrig hørt et almindeligt dansk med alle disse udtryk, som vi ikke hørte hjemme og heller ikke kendte.

Det er svært at sige, hvorledes en skoledag gik. Jeg er et rodehoved og har vel ikke haft den store opbygning af skoledagen og timerne. Vi tog tingene op, når det var nærliggende. Når vi kørte rundt på Ejdersted og f.eks. kikkede på kirkerne, så dukkede der mange andre emner op. Derigennem kom der historier om konger og hertuger og den slags ting. Jeg forberedte i store træk, hvad der skulle ske næste dag. Men hvordan timen udformede sig, det lå meget ved børnene, hvor oplagte de var, og hvilke spørgsmål de kom med. Børn er jo fiffige. De ved hurtigt, hvad de skal komme med for at få en lærer til at holde op med det, de ikke vil have og så komme ind på emner, som læreren godt kan lide. Så har de ro og fred en tid, inden han kommer tilbage til emnet.

Jeg så på, hvad børnene trængte til, og hvad der var vigtigt for dem på det pågældende tidspunkt. Der var altid børn på forskellige niveauer. Der var de sproglige børn, som skulle have mere undervisning i noget andet end de matematiske børn osv., så hvert barn fik det, de skulle have. Det var det gode ved den lille skole, at man kunne indrette sig på det enkelte barn. Når man selv har haft svært ved sprog, så tror jeg, at man selv bliver en god sproglærer, fordi man ved, hvor svært det er. Så kan man starte med en lille fem minutters diktat for at få dem til at komme ind i det. Derefter kan man læse lidt, fortælle osv. Jeg havde meget svært ved at stave på grund af ordblindhed. Derved så børnene, at de voksne også kunne lave fejl. Man skal vedgå sine fejl, det er meget vigtigt. Jeg måtte alligevel passe på og være forberedt til timerne. Men jeg havde ikke skrevet en plan for undervisningen, som man skal have i dag. Når de nogenlunde kunne de ting, de skulle, var det vigtigt, at de kunne finde ud af, hvor de skulle kikke efter, hvis de ikke vidste noget. Jeg kikkede altså på børnene for at finde ud af, hvad de syntes var sjovt, fordi jeg mener, at man, ligesom Grundtvig siger, kun kan lære der, man synes er sjovt. Det andet kan man lære udenad til en vis grænse og huske en vis tid, men man kan ikke bygge noget op på det.

Der var overordnede planer med bestemte mål. Vi havde undervisningsplaner. Der var sprogtimerne, dansk og tysk, og matematiktimerne, som var relativt fastlagte. Så kunne man jo fint tage de andre fag, historie, religion og geografi med ind i disse fag. Dette planlagde jeg selvfølgelig i forvejen.

Der var egentlig ikke skoleinventar og lærebøger. Der var til dels bøger med den gamle retskrivning. De gamle kendte skolebøger, reli-

gionsbøger med små historier. Dem brugte jeg ikke, for jeg fortalte historier i stedet. Historiebøger var der også, den brune Danmarkshistorie, som heller ikke var så vigtig. Dengang var der matematikbøger, rigtige regnebøger med opgaver, som man skulle skrive af og regne efter. Men jeg syntes ikke, at bøger var det vigtigste. Vi havde hefter og blyanter. Det var egentlig det vigtigste, så de kunne skrive, male og tegne. Så blev der fortalt og læst meget.

Så havde en af mine egne lærere på Ansgar-Skolen i Slesvig sagt, at hvis læreren var godt forberedt, behøvede børnene ikke lave lektier, hvad der gjorde stor lykke hos os elever. For ifølge ham var det alligevel forældrene, der mente, børnene skulle lave dem. I første klasse var det vigtigste ikke lektierne, men at børnene fik indtryk af, at forældrene var interesserede i det, de lavede. De fik et lille stykke at læse hjemme, og ellers fik de ikke lektier. Det skulle laves i skolen. Jeg mener stadig, at det var godt for både børnene og læreren. De skulle vide, hvordan timen forløb. Hvis børnene fulgte med i timen, var der ingen grund til, at de skulle sidde hjemme og svede over lektierne. Det, man laver mod sin vilje, bliver alligevel ikke godt.

I starten kunne forældrene ikke rigtig forstå det. For i tysk pædagogik er hjemmelektier meget vigtigt. Det var som om, børnene ikke blev undervist, hvis de ikke havde lektier. Men de mærkede, at børnene kunne deres ting, og børnene syntes, det var sjovere ikke at have lektier for. I starten var læreren sådan lidt mere en skolemester. Han havde fået sin uddannelse og fik betaling for sit arbejde, så man regnede med, at han nok skulle gøre sit bedste. Dengang blandede man sig ikke så meget i lærernes arbejde. Senere, da der kom andre forældre til, opdagede de, at det var godt for deres børn. Det blev vi hurtigt enige om.

De andre lærere gav lektier. Jeg har da også i starten givet enkelte lektier for. En stil skulle de lave hjemme. Der opdagede jeg engang, at en mor skrev hele stilen. Den var skrevet på gotisk, som drengen slet ikke kunne. Det var det rene pip at lade en stil skrive hjemme. Den stakkels mor havde syv børn og andet at gøre end at skrive stile.

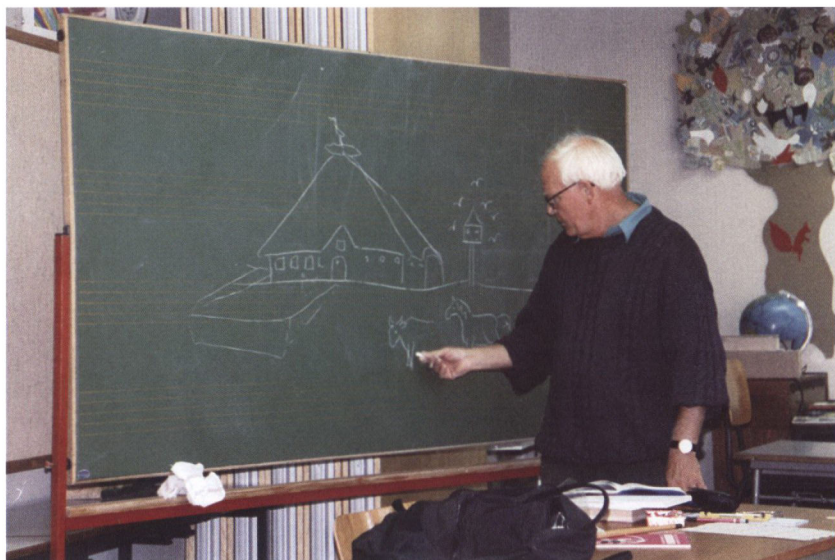
Jeg mener, det er meget vigtigt, at børnene ved, hvor de kommer fra, og kender deres baggrund. Det var vigtigt, at de fik klargjort baggrunden for, at de kom i dansk skole. Jeg gjorde meget ud af Ejdersteds og Nordfrieslands sagn og historie. Vi spillede teaterstykker hver jul. Dem lavede jeg selv. Alle fik den rolle, de kunne klare, så de følte, at de var lige vigtige. Det var de også. Vi spillede meget

tit stykker, der var lavet over hjemstavns-sagn. Vi brugte det også af hensyn til omgangssproget. Da jeg kom, var omgangssproget både blandt forældre og børn plattysk. I løbet af årene blev det langsomt forvandlet til højtysk. I tresserne blev der lavet en tysk undersøgelse af, hvilket hjemmesprog forskellige befolkningsgrupper havde. Det viste sig, at mindretalshjem brugte plattysk mere end flertalsbefolkningen. Derfor skulle de også have deres hjemmesprog med i skolen. De skulle høre plattysk i skolen for at vise, at det var et sprog ligeværdigt med andre sprog. Vi sang morgensang. Vi sang danske sange fra højskolesangbogen. Så havde vi plattyske sange, som jeg selv skrev til dem, og sammen med børnene lavede vi også nogle sange. For jeg mener, at sprog læres godt gennem sang. Når man synger, kommer sproget ubevidst mere ind, end hvis man terper det efter en bog. Vi sang en del danske sange, men de skulle også høre deres eget sprog i skolen, så der blev også sunget lidt plattysk og frisisk.

Der var egentlig ingen opdeling i skolen. Efterhånden kom børnene i første klasse gennem min kone, der havde legestuen. Vi fik med tiden en børnehave med en uddannet børnehavelærer, og et af skolens rum blev indrettet til børnehave. Børnene sad fra første til niende klasse i et rum. De kunne koncentrere sig sådan, at hvis vi skrev diktater, så kunne jeg diktere fire forskellige diktater på samme tid. Hver elev kunne koncentrere sig og skrive den diktat, vedkommende skulle skrive. Det kunne jeg gøre, så hver fik en lille sætning, men ikke de sidste ti år jeg var lærer, for da kunne børnene ikke længere koncentrere sig. De var meget bedre til det i starten, hvor der ikke skete så meget forskelligt i hjemmene. De sad alle sammen stille ved deres borde. Så gik jeg fra bord til bord, og de kunne stille spørgsmål. Når jeg fortalte, hørte de små også noget, der blev fortalt for de store og omvendt.

I starten gik alle ni skoleår i Vollerwiek ligesom ved de andre skoler i Ejdersted, men så blev skolestrukturen ændret, så man efter sjette klasse tog til skolen i Husum. Det var sjovt, for først blev børnene kede af det, men efterhånden opdagede både børnene og forældrene, at det var en god løsning. De fleste af børnene havde godt af at komme i en større sammenhæng. Der viste sig også en anden sjov ting. Vore elever blev på skolen i Husum meget tit elevrepræsentanter for klassen og for hele skolen. De var vant til at sige deres mening, for jeg syntes, det var meget vigtigt, at de lærte at sige deres mening, også og især når de var uenige med mig.

Fortællingen har altid stået centralt for Horst Hoop. Her fortæller og tegner han for eleverne. Foto: Privat.

En af mine elever sagde engang til mig: »Jeg synes, at det er for dårligt, du står og fortæller os, hvor skadeligt nikotin er, og så går du og ryger. Det synes jeg ikke, du kan være bekendt«. Det måtte jeg give ham ret i. Jeg holdt så op med at ryge, og senere begyndte han selv at ryge. Det skyldtes nok mit dårlige eksempel. Jeg syntes, det var vigtigt, at børnene havde en mening, og at deres mening var noget værd, men de skulle også kunne begrunde den. De skulle forstå, at vi kunne snakke om det. Det har vist givet dem noget, for det har meget tit været vore elever, der har været aktive i klasserne, når de kom til Husum. En del skyldes vist, at de havde spillet meget teater. De var vant til at stå på en scene. Det gjorde jeg også lidt af egoistiske grunde. Hvis børnene optrådte for forældrene, havde vi altid en god mødedeltagelse. Så kom både forældre og bedsteforældre.

Børnehaven blev igen til legestue, for der var efterhånden mange, som sendte børnene derhen, men kun for børnehavens skyld. Bagefter kom børnene i tysk skole, men det syntes vi ikke var meningen med børnehaven. Den skulle være forberedelse til den danske skole, så den blev lavet om til legestue igen. Jeg må også sige, at elevtallet i

starten gik ned. Vi kom ned på seks elever, men da der var børn i børnehaven, lod Skoleforeningen skolen fortsætte.

Nogen synes måske, det er forfærdeligt for børnene at holde en skole med seks elever, men alle børnene – stort ord for seks – har senere været glade for at være her. Det var en dejlig tid, hvor de kun var seks. Jeg kunne putte børnene ind i min bil. Dengang tog man det ikke så tungt, om der var seks eller syv personer i en bil. Hvis vi havde snakket om en ting, kunne vi køre hen og se på det. Så vi fattede rundt i Ejdersted. Senere fik jeg en skolebus. Jeg hentede selv børnene, mens min kone kikkede efter de store. Det gjorde hun også, når jeg kørte børnene hjem igen. Så vi fik begge et meget tæt forhold til børnene. Jeg holdt senere op med at køre skolebus. Vi flyttede ud af skolen og hen til diget. Vi fik en pedel, der flyttede ind på skolen, og så kørte hun skolebussen. Tidligere havde vi også været pedeller på skolen. Vi skulle fyre i koksfyret, inden skolen begyndte. Alt det blev lidt nemmere efterhånden, som der kom flere lærere. Vi var begge på skolen hver dag, men om eftermiddagen havde vi mere fri på nær en gang om ugen, hvor vi havde en eftermiddag med børnene.

Om aftenen var der møde i Kvindeforeningen en gang om ugen og sommetider foreningsmøder, gudstjenester m.m. Efterhånden kom der mere voksenundervisning, dvs. danskkurser. Danskundervisningen begyndte at spille en større rolle i foreningslivet. Forældrene ville gerne følge med i børnenes undervisning og lære dansk. Jeg må sige, at mange af de nye forældre lærte et pænt dansk. Men der var altid enkelte undtagelser, f.eks. en gårdmandskone med fire børn, hvor manden havde en maskinstation. Hun drev selv hele gården og passede børnene. Hun havde simpelthen ikke kræfter og evner til at kunne lære dansk. Det var der ikke tid til. Som hun sagde: »Jeg har i skolen haft svært nok ved at lære tysk, og jeg tror ikke, at jeg klarer det«. Når hun kom til møderne, så skulle hun også kunne deltage. Møderne foregik aldrig kun på dansk. Der blev for det meste også talt plattysk. Vi havde dog ikke så mange forældremøder, for vi mødtes jo til arrangementerne. Måske to møder om året. Efterhånden kom der regler om valg af forældreråd. Hvis der opstod problemer, kunne den enkelte komme og snakke om dem uden, at de øvrige skulle høre på, hvad Peter ikke kunne, og hvilke problemer han havde.

Skoleklassen formentlig fotograferet engang i 1950'erne, hvor musene endnu kunne afbryde undervisningen. Foto: Privat.

Margarete, skolen og familien

Nu er jeg et meget stort rodehoved. Margarete er ordentlig, og det hjalp meget på skolen, så vi var et godt team. Margarete underviste også. Det kom helt af sig selv. Oprindeligt var det sådan, at en lærer blev sat ud til en lille skole. Han var der, og konen hjalp til. For der er ting, som er svært, når man har ni årgange. De små, der startede, var jo ikke vant til at skulle sidde stille og koncentrere sig. Så var det rart, at Margarete kunne tage dem op i stuen, og læse med dem.

Dermed fik de en fantastisk start. De sad en hel time og fik på en måde særundervisning. Vi fortsatte med det, fordi det var en enestående god løsning. Altså en, som de kunne komme til som til en mor. Jeg er ikke den person, man går hen og sætter sig på skødet af eller tager om halsen. Når de små trængte til deres mor, kunne de komme til Margarete og sætte sig. Børnene sagde tit ved en fejltagelse mor til Margarete. For min kone var det nok en begivenhed, da en af eleverne sagde: »Hvordan holder konen da den mand ud i så mange år«. Manden havde godt af at høre, at der var børn, der kunne se, at han ikke var så nem. Store børn kunne snakke med mig om deres problemer, men små børn kom ikke til mig, hvis de havde stødt sig, skulle pustes og så videre. De kom til Margarete, og det var meget vigtigt, at de havde et forhold til hende. Store børn på 10-11 år kunne sætte sig på skødet af Margarete og blive trøstet. Vi har lige været til et bryllup hos en elev. Han var en stor elev i sjette klasse, men uden at genere sig kunne han sætte sig på skødet af hende og lægge armen om hende og snakke med hende. Det ville de aldrig have fundet på hos mig.

Senere, da vi havde børnehaven og legestuen, kunne børnene også løbe herover. Skolen og legestuen var en enhed. Forskolebørnene kom engang imellem over i skolen for at kikke, hvordan det var i skolen. Erika Carstensen og hendes medhjælper, Inge-Lise Geriche, ledede legestuen i mange år. Hun var en af mine elever, da jeg kom. Da hun gik ud af skolen, startede hun først i legestuen hos min kone og senere i børnehaven. Da børnehaven lukkede, fortsatte hun som leder af legestuen, til det hele lukkede. Vi havde det sådan i legestuen, at var der sygdom, så kom en af forældrene og overtog arbejdet. Det meget tætte samarbejde mellem legestuen, skolen og forældrene var en af grundpillerne i skolen.

Dette sammenhold og samarbejdet var godt og meget vigtigt. Senere kom der flere lærere til, da elevtallet steg. Da skolen lukkede, var der 26 elever, det højeste elevtal i min tid. Så var der også ansat to ekstra lærere på halv tid, som arbejdede den resterende tid i henholdsvis Garding og Tønning, ligesom en del forældre havde timer på skolen. Vi havde en koncertsangerinde og musikpædagog, der tog sig af musiktimerne. Vi havde en mor, der havde en uddannelse i engelsk, som gav undervisning i engelsk. Så var der en mor, der underviste i gymnastik og håndgerning, og naturligvis Margarete, der underviste de små første-, anden- og tredjeklasser i dansk og tysk. Vi var en hel flok. Senere havde vi to og til dels tre klasser, der blev

Udgangspunktet for undervisningen var hjemstavnen. Foto: Privat.

undervist på skolen. Da skolen fik to klasser, kom der uddannede lærere. Det var overvejende gode dygtige lærere, som børnene var glade for. Det vigtige er jo, at han eller hun kan lide børnene, så kommer det andet helt af sig selv.

Jeg var ikke nogen skoleleder. Jeg kan ikke samarbejde med nogen. Jeg har ladet lærerne undervise på den måde, de ville, kunne og skulle, og aldrig blandet mig. Da vi havde et godt forhold til forældrene, vidste vi, hvad forældrene kunne, og hvad de kunne klare. Så længe det var forældrene, der underviste, altså de ikke-pædagogisk uddannede, musiklæreren var det, lavede vi mere undervisningen sammen. Forældrene spurgte, hvordan de skulle gøre. Men når der kom en fuldt uddannet lærer, syntes jeg ikke, jeg havde ret til at blande mig i deres undervisning, selv om jeg sommetider havde lyst til det. Jeg ville f.eks. aldrig have fundet på at undervise børnene i regnmængden i de sydamerikanske regnskove og sådanne emner, som børnene var ved at fortvivle over, hvad de skulle bruge til. Det gjorde jeg ikke, selv om det stod på undervisningsplanen. Hvis de kunne aflæse en regnmåler i Vollerwiek, var det mere end nok for dem. Men jeg ville ikke blande mig.

Vi havde altid fælles morgensamling, hvor der blev sunget, fortalt og snakket om tingene. Det var en fælles start. På landet starter man tidligt. I starten var de alle børn af landboere. Dengang startede vi kl. syv om morgenen, for børnene var alligevel i gang. Senere blev det normalt, at børnene mødte kl. otte. De små startede kl. ni om vinteren og om sommeren en halv time før.

Med tiden forandrede forældreklentellet sig med ændringerne i befolkningssammensætningen. I starten var det landbohjem og digearbejdernes hjem, som børnene kom fra. Der kom også tilflyttere, som ville have deres børn i dansk skole. Et forældrepar fra Berlin ønskede deres børn i skolen. Jeg sagde, at det var en skole for det danske og frisiske mindretal. Så sagde de: »Jamen, vi er flyttet herhen, og vore børn skulle da gerne blive en del af denne hjemstavn. Den skulle blive en hjemstavn for dem, så du kan vel ikke forbyde os at sende børnene?« Det kunne jeg ikke. Jeg sagde: »I kan jo prøve. Vi tager et halvt års prøve. Så kan I jo se, om I synes om det«. Børnene var i børnehøjsalderen. De kom og gjorde deres skolegang færdig med studentereksamen på Duborg-Skolen. Sådanne nogle forældre kom også til skolen. De var meget aktive og interesserede. For hvis man er medlem af mindretallet, er det jo deres skole. Disse forældre kom ganske

bevidst og valgte denne skole. Vel nok mest fordi det var en lille skole.

Det var på en eller anden måde fascinerende for folk, der kom fra storbyen, at kunne sende børnene i en lille skole. Man må sige, at de tog aktivt del i skolearbejdet. De lærte dansk meget hurtigere og bedre end andre. I Ejdersted havde man den indstilling, at man aldrig havde talt dansk, men man havde været glade for at høre under Danmark. Det var dejligt, at børnene lærte dansk, men man syntes ikke selv, det var vigtigt eller nødvendigt. Man havde heller ikke kræfter til det dengang. De havde hårdt arbejde og var trætte om aftenen. Alle danske foreninger benyttede skolen. Der var ungdomsforeningen, kvindeforeningen, Sydslesvigsk Forening, gudstjenester. Men de nye forældre gik til danskkurser og lærte dansk sammen med børnene. De gik helt bevidst op i deres børns skolegang. Det var selvfølgelig heller ikke dårligt for skolen. Læreren må oppe sig lidt, når forældrene sidder så tæt på.

Jeg må sige, at vi har haft en stor procentdel af vore elever, der gik videre, og tog realeksamen og studentereksamen. Ikke at det er så vigtigt. Et liv kan være mindst lige så godt med en god folkeskoleafslutning som med en studentereksamen. Så den snak om, at den lille skole ikke kan klare sig pædagogisk, er det rene vås. Den lille skole har den store fordel, at forældrene er mere engagerede, og børnene kan blive på det sted, de bor. Vi havde børn, der i tredje klasse regnede sammen med femte klasse, mens de i sprog ikke var så gode og arbejdede i tredje klasse. Der var børn, som kunne springe en klasse over. De var jo stadig sammen. Der var også børn, der kunne tage en klasse om, uden at de var tabere af den grund. For de var stadig i samme gruppe. Det var ikke noget, der kunne mærkes. Der var en familie, som flyttede hjem til Vollerwiek. Farens bedstefar havde været den store formand for Sydslesvigsk Forening for Ejdersted amt og meget anset. Hans mor havde så giftet sig med en, der var tysk og sendte børnene i tysk skole. De kom nu og ville have børnene i dansk skole, ikke fordi de følte sig danske, selv om de havde forudsætningerne for det, men fordi drengen havde meget svært ved at klare sig i skolen. Vi blev enige om, at de kunne starte. Pigen var velbegavet. Hun skulle også starte. Drengen kom for nogle år siden. Han havde taget studentereksamen. »Jeg ville bare lige sige tak for min studentereksamen,« sagde han. »Det var skam ikke mig, men dig der lavede den,« svarede jeg. »Jo, men du fik mig til at tro på mig selv,« sagde

han. Det syntes jeg var meget sødt. Altså var det gået godt. Som sagt: børn i den lille skole har større chancer for at finde sig selv. De har ikke et gruppepres. Den lille skoles store chance er at give dem en god start, inden de skal ind i en større sammenhæng.

Skoleåret

Vi følger den tyske skoleordning og det tyske skoleår. Traditioner er meget vigtige. For børn er gentagelser og det kendte meget vigtigt. Efter sommerferien startede skoleåret. Og nybegynderne, som ikke var så nye, de havde jo alle gået i legestuen, fik hver den obligatoriske skolepose, Schultüte. Dem lavede jeg til hvert barn, så de var ens. Så fik de hver et krus med deres navn på. For det er en meget vigtig dag i den tyske skole. I den tyske skole starter man med gudstjeneste, og jeg ved ikke hvad. Det gjorde vi ikke, men forældre og bedsteforældre var med. I den første time sang vi »Jeg en gård mig bygge vil«. Der blev tegnet på tavlen, så alle kunne se, hvad det var man sang, og jeg fortalte lidt. Så gik børnene tilbage til legestuen, hvor de følte sig mest hjemme, og forældrene fik kaffe. Man snakkede om, hvordan skoleåret skulle være. Det var en meget vigtig dag, ikke bare for nybegynderne, men også for de andre børn. Det var nemlig en dag, hvor man fik boller og is.

Så kom den næste større ting, lanterneløbet. Det er også en sønderjysk skik. I formningstimerne havde vi forinden lavet en papirslanterne. Med den gik vi i optog langs med gaderne. Vollerwiek er jo ingen landsby. Der er et strøg med spredte gårde og huse. Købmanden ventede på, vi kom forbi. Her stod vi og sang. Så delte de slik ud. Da købmanden lukkede, var der en kro, som ventede på, at børnene skulle komme og synge for dem. Bagefter sluttede vi af med kaffebord hjemme på skolen for forældrene og børnene. Både forældrene fra legestuen og skolen var med.

Juletiden er en meget vigtig tid, hvor der hver morgen blev fortalt en nissehistorie, og Nis Puk blev meget levende for børnene. Det er sjovt, for da en af mine elever kom på realskolen i Husum, blev hun meget uvenner med lærerinden, for hun påstod, at nisser var nævnt i Bibelen. Det mente religionslærerinden, hun kunne bevise, i hvert fald ikke var tilfældet. Eleven havde lidt misforstået, hvad jeg fortalte, at man før i tiden prøvede at forklare nissernes tilstedeværelse i Bibelen. Jeg fortalte, hvordan Adam og Evas børn ifølge et gammelt sagn

bl.a. blev til nisser og underjordiske. Børnene havde imidlertid opfattet det sådan, at det ikke var et sagn, men at det virkelig stod i Bibelen.

Så kom julefesten, hvortil vi øvede et teaterstykke, der blev til stykker efterhånden, som vi blev flere elever. Vi lavede et teaterstykke på dansk og et på plattysk, som de opførte for kammerater, forældre og bedsteforældre. Det var en stor fest med masser af folk, også dem som ikke havde noget med skolen at gøre. Med kaffe og dans om juletræ og hvad der hørte til, selv om det var inden jul og meget inden jul, så man havde tid. Det skulle være i starten af december, så man fik tid efter julefesten til at hygge sig med sang og julehistorie. Selvfølgelig skulle det ikke bare være sang og pjat. Der var også undervisning ved siden af, men det var en meget vigtig tid for børnene – syntes jeg – efterhånden også som en modvægt mod fjernsynet. Forældrene påstod, at børnene så meget lidt fjernsyn, men jeg kunne mærke på børnenes fortællinger, at det var ikke så lidt, de så. Man kunne også mærke det på, at de ikke var lige koncentreret.

Der var en af de store elever, der engang sagde: »Ved du hvad? Du skulle sætte dig bag en pakkasse, der var skåret ud som et fjernsyn. Du kan tro. Så kan de små også bedre lytte efter, hvad der blev sagt«. Han mente, at det var de vant til. Ret havde han jo nok. Jeg tror, det betød meget med den hygge i adventstiden, også skolemæssigt for børnene. Disse historier blev lavet hver dag. Senere spurgte tidligere elever om jeg ikke kunne give dem bogen med nissehistorierne. De ville gerne læse dem for deres børn, men så måtte jeg skuffe dem, for de fandtes ikke. Det var bare historier, der blev fortalt og glemt bag efter. Historierne har så alligevel haft deres virkning.

Den næste fest efter julefesten var fastelavnsfesten, som egentlig ikke er en tradition her, men en indført dansk tradition, hvor man har en sydslesvigsk tradition med. Det er »hedviger« [sønderjyske fastelavnsboller]. Man har et lykkehjul, som man sætter en mønt på et tal på og drejer. Den, der vinder, får et vist antal hedviger. Det er en gammel skik, som man havde heromkring, at man i fastelavnstiden gik til bageren eller andre, der havde bagt hedvigere, og så lavede man »Hedewecken Verdreihn«. Det lavede vi så også. Så havde vi for resten altid en skolebasar, som forældre, børn, og pedellen, som var meget kreativ og aktiv, lavede ting til. Det var et tilløbsstykke også for tyske naboer. Det tjente vi en del penge på til forskellige skoleting.

Vi lavede ture. Mens vi ikke var så mange, kørte vi rundt til alle

»Giftes med den mægtigste i hele verden«. Alle fik en rolle, når der blev spillet teater på skolen. Foto: Privat.

kirker i Ejdersted. Ejdersted har mange dejlige kirker, 18 kirker i alt, som vi besøgte, så de fik en fornemmelse af egnen. Noget at sætte historien fast på. I kirken kunne jeg fortælle landsbyens historie, og de sagn, der var knyttet til landsbyen. Efterhånden som vi blev flere, kunne man ikke længere putte dem i skolebussen og tage af sted. Nogle af lærerne tog på lejrskole med børnene. Det har jeg aldrig gjort. Vi har haft to større ture til Vestfrisland i Nederlandene for at give børnene en fornemmelse af, at der var frisere hele kystregionen rundt, og derigennem give dem en historisk baggrund. Vi havde også i hjemstavnskundskab – ja, det fandtes vel ikke mere til sidst – lidt frisisk undervisning bare for, at de lærte det sprog, der engang blev talt her, inden plattysk og dansk kom. De havde engelsk og kunne sammenligne sprogene, se ligheder, og hvad der var fælles for disse sprog. Det var helt sjovt. Så var der fugleskydning, børnenes fugleskydning. Det var sammen med Garding danske skole. Mens der var danske skoler i St. Peter og i Tating, var alle fire danske skoler med til den store fælles fest.

Ture rundt i landskabet spillede en vigtig rolle i undervisningen. Her er Horst taget med eleverne på cykeltur på Hallig Hooge 1992. Foto: Privat.

Foreningslivet

Man var selvsagt til at deltage i foreningslivet. Der var godt nok en formand i de forskellige foreninger, Sydslesvigsk Forening, Sydslesvigsk Vælgerforening, Kvindeforeningen og Ungdomsforeningen. Det var de foreninger, der var, men man forventede, at det var læreren, der gjorde arbejdet – og konen. Når der var kvindemøde en ugentlig vinteraften, var det en selvfølge, at det var min kone, der holdt det i lejligheden oppe i stuen. De sad og syede eller broderede, eller hvad der var. Det var min kone, der lavede kaffe og kom med kager. Var der foreningsmøder nede i klassen, var det os, der stillede op. Min kone lavede kaffe og kager. Jeg kørte så folk hjem i skolebussen. Der var lang vej, og folk havde ikke biler. Imens vaskede hun op efter dem. Det var først meget senere, at der var nogle medlemmer, der fandt på, at man kunne lave det i fællesskab. Så blev det en selvfølge, så blev alt lavet hurtigt i fællesskab, inden man forsvandt. I starten var man vant til, at den foregående lærer og den lærer, der havde startet skolen, havde en ung pige i huset. Det havde vi ikke, og det var slet ikke gået op for folk, at det var et arbejde. Man regnede

med, at det var os, der sendte indbydelser ud, og os, der tog initiativ til, hvad der skulle laves. Vi havde foreningsmøderne i skolen, hvor der kom mange folk, inden fjernsynet blev populært. Til foredrag med lysbilleder, til alt muligt. I lang tid var porcelænsmaling meget in. Senere kom folk mere til danskundervisning. En overgang, hvor fjernsynsserierne begyndte at komme, måtte man først kikke i fjernsynsprogrammet for at se, hvilke dage man kunne lave møder, men det gav sig efterhånden.

Så var der også SSW [Sydslesvigsk Vælgerforening/Südschleswigscher Wählerverband]. I starten havde jeg ikke noget med SSW at gøre, men efterhånden kom jeg med på valglisten. Der skulle altid stå et vist antal på listen. Vollerwiek havde en stor andel af SSW-stemmer. I kommunerådet med ni medlemmer sad der de fleste år fem fra den tyske vælgersammenslutning og fire fra Sydslesvigsk Vælgerforening. De sidste år var der kun tre medlemmer fra SSW, men så valgte man en af de tre til borgmester. Der var i mange år et godt samarbejde. Man kikkede ikke så meget på partier som på det, man var sat til at lave. I mange år var jeg viceborgmester. Det var bare en titel, der sagde, at vi havde næsten lige så mange stemmer som flertalsbefolkningen. Engang var der 201 tyske stemmer og 200 danske. Det var heldigt, at det ikke var omvendt. Folk valgte ikke efter nationalitet, men efter personer og familierelationer.

Sådan kom jeg ved en fejltagelse også ind i kreds dagen. Jeg stod på en sjetteplads. Der plejede at være to medlemmer fra SSW, så der var ikke store chancer for at ryge ind i kreds dagen, men så blev der valgt fire ind. To af dem havde ikke regnet med det, så de sagde nej tak. Pludselig var jeg i en periode medlem af kreds dagen. Det var alt sammen ikke planlagt, ikke tænkt, ikke ønsket, men det skete bare. Da vores forenings amtsformand var vores nabo på en gård ved siden af, var jeg chauffør for ham. Han kunne ikke køre bil, så når der var møder i Flensborg, kørte jeg tit for ham. Når der var møder i amtet, var det altid mig, der kørte. Så det var nærliggende, at jeg blev valgt ind i amtsstyrelsen, fordi jeg alligevel kom der som chauffør. På den måde kom jeg ind i arbejdet.

Jeg fungerede som en slags sekretær for alle danske foreninger i Welt-Vollerwiek og gør det stadig, selv om skolen er lukket, og foreningen er på vej nedad. Med ungdomsforeningen lavede vi en telttur hver pinse. I vinterhalvåret blev der øvet og spillet, ligesom der var badminton og bordtennis. I starten, da der endnu var mange, tog vi

til Garding og spillede håndbold sammen med unge fra St. Peter, Garding og Tating. I vore velmagtsdage, da skolen endnu fungerede, havde vi over 50 medlemmer. Det er på vej tilbage. Der er mange af vore medlemmer her, som bor andre steder. De er flyttet væk, eller de havde deres børn i skolen her. Vi har folk, der bragte deres børn langvejs fra for få dem i skolen, og som stadig er medlem af SSF [Sydslesvigsk Forening] her.

En vigtig og dejlig del i foreningslivet var forbindelsen med ven-skabskredsene i Danmark. Der var i starten Gladsaxe og Pandrup, så kom Holsted til. Til Gladsaxe tog vi med eleverne, så de en gang i deres skoletid havde været i København. Den forbindelse sov efterhånden hen, medens man stadig har kontakt til Pandrup og Holsted, hvor vi f.eks. har gensidige besøg. Før i tiden tog en del af vore elever til Pandrup og omegn i ferieplads. Det har sat sig både her og deroppe.

Lukning af skolen i 1999

Det var mærkeligt med lukning af skolen. For det skete på et tidspunkt, hvor skolen havde flest elever. Legestuen var fyldt op, og der var venteliste. På Garding skole havde man på det tidspunkt vel 16 elever, i Tønning var der 34 elever, og vi havde 26 elever. Så mente man vel, at man kunne fylde Garding skole, der ligger i Ejdersteds midtpunkt, ved at lukke vores skole. Forældrene var meget, meget aktive og kæmpede for deres skole. Jeg havde sagt, at jeg gerne ville gå på pension efter de fyrré år, og det var så anledningen til at lukke skolen. De havde vel ikke lukket skolen, hvis jeg havde fortsat. Den blev ikke lukket, men sammenlagt med Garding skole, hvad forældrene dog opfattede som en lukning, for det var absolut mod deres vilje.

Der var ikke mange skoler, der havde en så aktiv forældrereds. Det var bl.a. dem, sammen med – tror jeg – forældrene fra Sild, der startede en protestaktion og tog til landdagen i Kiel for at protestere mod besparelser. Den store demonstration i Kiel, det var vore forældre, der var med til at starte den. Og som chartrede en bus og kørte i privatbiler, hvor alle forældre og elever fra vores skole deltog. Derfor var det også for dem så ufatteligt, at deres skole blev lukket. Det var ikke det, de havde forventet af dansk demokrati, at man fuldstændig ignorerede deres synspunkter. De blev opfattet som nogen, man ikke behøvede at regne med. De gik alle til den danske skole i Garding, men efter tre uger eller fire ugers skolegang – tror jeg – var der kun

Margarete var den, man gik til for at hente trøst eller blot snakke med. Foto: Privat.

en af vore elever tilbage i Garding. De små havde man sendt i tysk skole, fordi man syntes, at der var for langt til Tønning. De andre gik til de danske skoler i Tønning og Husum. Når man snakker med forældrene i dag, siger de, at det har taget så mange kræfter. Dette ville de aldrig kunne gøre igen. Det har tæret på dem og ødelagt så meget. Man fik heller ingen argumenter. Selvfølgelig blev der sparet penge, men Skoleforeningen fortalte ikke, hvad der blev sparet og hvor meget. De kom ikke med tal eller andre oplysninger. Hvad der var den egentlige grund til det, kan man kun gisne om.

Jeg syntes selv, det var en god dansk sydslesvigsk skole, som vi efterlod. Forældrene må også have syntes det, siden de kæmpede sådan for den. Det var børnene, der stod i centrum. Skolen, det var børnene. Vi andre var der for at hjælpe dem på vej. Man respekterede børn som mennesker. Det følte forældrene, og derfor kæmpede de for skolen. Jeg syntes, at opdragelse er noget forfærdeligt noget. Man skal ikke drage i nogen retning. Børnene skal finde hen til sig selv. »Hvad er min stærke side?« Det havde forældrene på skolen oplevet. Det var i hvert fald det, Margarete og jeg prøvede på, og som jeg mener, de fleste lærere også gjorde.

»Så var der fugleskydningen, børnenes fugleskydning« sammen med de danske skoler i Garding, St. Peter og Tating. Her fra børnenes fugleskydning i 1998. Foto: Privat.

Vi var egentlig privilegerede

Skolen var vores liv. Det var den, vi snakkede om, når vi sad ved middagsbordet eller stod ved opvasken. Så blev der snakket børn, forældre og undervisning. Det fik vore piger også med, så det hang dem ud af halsen. De skulle ikke være lærere. Og alligevel er to af dem blevet lærere. Når jeg tænker på familien, var det ikke altid særligt sjovt, at alt, hvad der kom først, var skolen og foreningen. Det var det vigtigste. Så kom alt andet bagefter. Det har sikkert ikke altid været lige nemt for familien. Der skulle altid tages hensyn til skolen og foreningen. Så kunne privatlivet komme ind ved siden af.

Vores »fritid« var i ferien, og så kørte vi væk nogle uger. Vi lejede et sommerhus et eller andet sted og var der. Der var jo også gudstjenesterne. Vi havde i starten, tror jeg, hver anden søndag om eftermiddagen gudstjeneste. Det var nedenunder. Ovenpå var lejligheden, så børnene skulle være helt stille, for ellers kunne man høre dem under gudstjenesten. Hvis det var godt vejr, kunne Margarete gå ud med dem. Efter gudstjenesten skulle der være kaffebord til præsten. Jeg kan huske en gang, hvor vi ikke var til gudstjeneste, men til en familiefest. Efterføl-

gende var præsten oppe i lejligheden og spurgte, om vi var fortørnet, siden vi ikke kom til gudstjeneste. Det var altså helt umuligt, at vi ikke var til de forskellige ting, der foregik. Børnene syntes vist ikke altid, det var sjovt. Men de kom også tæt ind på folk og lærte at tage hensyn til folk, og at man skulle være høflig over for voksne. Og nu – set i bakspejlet – ser pigerne den tid som positiv og god.

Vi har haft et godt forhold til forældrene. Vi har altid været åbne om tingene. Vi kunne snakke om dem, hvis der var noget. Og så kendte vi alle hjemmene. Vi vidste, hvis der var problemer med børnene, hvad der var årsagerne. Så kunne man snakke om det.

Min kone og jeg syntes, vi var privilegerede. Engang sagde min kone: »Egentlig burde man jo betale for, fordi vi får lov til at undervise sådan nogle dejlige børn«. Sådan har vi egentlig følt os privilegerede i de fyrré år.

NOTER

1. Bernhard Hansen (1893-1976) startede som lærer i Nordsjælland 1915-1922 og var herefter lærer ved Duborg-Skolen i Flensborg 1923-1934. Efter en periode som skoleinspektør i Odense var han stadsskoleinspektør i Sønderborg 1937-1941. Fra 1941 til 1946 var han rektor for Duborg-Skolen, hvorefter han var direktør det danske skolevæsen i Sydslesvig fra 1946 til 1961.
2. Svend Johannsen (1903-1978) var lærer ved Duborg-Skolen 1932-1933, inden han blev leder af Ansgar-Skolen i Slesvig fra 1933 og frem til 1964, hvor skolen blev sammenlagt med Hiort Lorenzen-Skolen. Fra 1954 til han blev pensioneret i 1971, var han tillige tilsynsførende for de danske skoler i de sydlige amter med titel af distriks-skoleinspektør.
3. Chr. Thorup Nielsen (1932-1992) og hans hustru kom til Duborg-Skolen som lærere i 1951. I 1961 blev han skoledirektør for Skoleforeningen, en post han bestred, til han gik på pension i 1989.